

УДК 811'161.2

Г. П. КАРПЕНКО

(Київ, Україна)

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РОБОЧОГО РЕЄСТРУ СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ

Представлено основні критерії, за якими сформовано робочий реєстр словника термінів української логістики; окреслено галузі знань, що постали донорами логістичної терміносистеми (математика, транспорт, менеджмент, військова справа тощо); на підставі наявних в українському мовознавстві теоретичних праць сформовано ключові тенденції репрезентації корпусу логістичних термінів; подано фрагмент робочого реєстру словника.

Ключові слова: термін, логістика, словник логістичних термінів, реєстр словника.

Логістика – нова галузь економічного знання, яка стрімко розвивається не лише у високорозвинених країнах, а й, попри складну економічну ситуацію, на теренах України. Вітчизняна наука оперативно реагує на зміни в економічному житті, що дозволяє констатувати наявність великої кількості праць із логістики, посилення уваги до вивчення цієї дисципліни у вишах, появу численних методичних посібників для забезпечення навчального процесу тощо. Однак досі ця важлива ділянка економіки не забезпечена лексикографічно, адже видані словнички та глосарії термінів логістики не відповідають сучасним вимогам до лексикографічного продукту як мінімум із двох причин: по-перше, вони не відбивають усього масиву термінології цієї галузі; по-друге, не витримують жодної критики філологів, оскільки мають багато недоліків (детальніше про це див.: [5]). С. В. Гриньов-Гриневиц зазначає, що фахівці різних галузей знання, які укладають термінологічні словники без належної лексикографічної підготовки, змушені вирішувати багато проблем емпірично, керуючися власними, почасти досить непевними й помилковими, уявленнями про словникарську працю [2, с. 4]. Очевидно, що роботу над словником термінів логістики повинні виконувати фахівці з логістики спільно з філологами. Спробу такого об'єднання продемонстрували М. Ю. Григорак і І. А. Казимилова, задекларувавши спільний науковий проект – Словник термінів української логістики [3]. Проте, на жаль, поки що далі проспекту словника справа не пішла. Тому розпрацювання теоретичних і практичних засад укладання такого словника є актуальним завданням сьогодення.

Укладаючи словник, фахівець має сформулювати авторську настанову, тобто попередні, зовнішні параметри щодо власне композиції словника. До таких параметрів належить визначення шару спеціальної лексики, що підлягає описові, тобто предметної орієнтації словника. У добиранні термінів логістики орієнтуємося передусім на монографії, дисертаційні дослідження, наукові статті з логістики, а також на численні навчальні посібники, які містять словнички та глосарії логістичних термінів. На цьому етапі роботи дібрано близько

Г. П. КАРПЕНКО, 2017

тисячі термінів у понад 1500 зразках слововживань. Особливістю досліджуваної групи термінів є те, що вона містить багато лексем, запозичених з інших терміносистем. За даними Г. К. Купцової, з логістикою перетинаються дванадцять галузей знань [7, с. 9]. Матеріал, залучений до аналізу, дозволяє виокремити їх ще більше. Донорами логістичної терміносистеми є менеджмент (*менеджмент, виробничий менеджмент, менеджмент матеріалів, операційний менеджмент* та ін.); маркетинг (*маркетинг, маркетинглогістична система управління, маркетингова концепція в логістиці, маркетингова логістика*); облік (*норма витрат, норма запасу, одиниця обліку запасів*); ціноутворення (*квота тарифна, пеня, тарифна ставка, тарифна схема, ціна контракту змінна*); міжнародні відносини (входять до економіки) (*міжнародна комерційна угода, міжнародна логістика*); транспорт (*асоціація вантажовідправників, інтермодальне перевезення, інтермодальне транспортування, комбіноване перевезення, контрейлерні перевезення* та ін.); інформатика (*електронний обмін даними, електронний документообіг, інтернет-логістика, інтернет-торгівля, інформаційна інтеграція, інформаційна система*); технологія (*інформаційно-технологічна концепція, логістична технологія, технологічна карта, технологічний графік*); машинобудування (входить до техніки) (*контейнер*); право (*арбітраж*); математика (*математична логіка*); військова справа (*військова логістика, стратегія*); торгівля (*асортимент продукції, вага бруто, ваговий сертифікат, випуск товарів для вільного обігу, етикетка* тощо); митна справа (*вантажна митна декларація, ввіз безмитний, декларування митної вартості, збори за митне оформлення, митна декларація* тощо); діловодство (*документ, свідоцтво, документообіг*). Термінологія логістики містить також загальнонаукові терміни (*концепція, логіка, модель, моделювання, парадигма, система* та ін.). Значна частина термінів – це номінації онтологічно притаманних логістиці явищ (напр.: *агрологістичний ланцюг, адміністрування логістичне, адміністрування логістичної системи, банківська логістика, бенчмаркінг у логістиці, вертикальний інформаційний потік, гнучкі логістичні системи* та ін.). Отже, зв'язок логістики із суміжними науками об'єктивує думку В. М. Лейчика про те, що досягнення кількох галузей знання в комплексі спричинюють формування об'єднаної сукупності термінів [8, с. 133].

До основних параметрів авторської настанови укладачів словника, як відомо, належить також визначення сфери застосування словника. Позиціонуємо його як одномовний (а в перспективі – як тримовний) довідковий словник, призначений для користування науковцями відповідної сфери, фахівцями-практиками з логістики, а також студентами, які опановують логістику у вишах.

Макроструктура словника термінів логістики, за С. В. Гриньовим-Гриневичем, представляє загальну структуру словника й визначення особливостей подання в ньому лексичних одиниць (термінів) [3, с. 21]. Серед комплексу проблем, які потрібно вирішити укладачеві словника для уявлення про його макроструктуру, зупинимося на одній – проблемі формування реєстру, точніше – фрагмента робочого реєстру із ключовим поняттям “логістика”, використавши методику побудови фрагмента реєстру за ключовим поняттям, описану в статті В. Л. Івашенко, присвяченій терміну *безпека* [4].

Передусім окреслимо поняттєву сферу (концептосферу) та власне термінологічну сферу (терміносферу) за ключовим (вихідним) поняттям “логістика”.

Першим етапом є порівняння дефініцій вихідного поняття за фаховими джерелами (детальне визначення аналізованого поняття представлено нами в: [6]). Найповніший перелік тлумачень логістики знаходимо в [1, с. 22 – 24]: 1) математична логіка; найменування етапу в розвитку математичної логіки, представленої працями Б. Рассела і його школи. В античній математиці *логістикою* називали “мистецтво” обчислень і геометричних вимірів, що протиставлялося “теоретичній” математиці. Г. Лейбніц уживав терміни *logistica* і *logica mathematica* як синоніми для розроблюваних ним обчислень умовиводів. Ці ідеї одержали згодом більш повне втілення в сучасній математичній логіці. Термін *логістика* має низку похідних: *логістичний метод* (спосіб викладу формальної логіки за допомогою побудови формалізованих мов), *логістична система* (те ж, що й *формальна система, обчислення*) та ін.; 2) техніка штабної служби, розрахунки тилів; техніка перевезень і постачання; 3) тил і постачання, матеріально-технічне забезпечення; 4) військова наука, пов’язана з постачанням, підтримкою й рухом матеріалів і людей; 5) управління переміщенням і матеріально-технічним забезпеченням збройних сил. Поряд із тактикою, стратегією й розвідкою *логістика* є одним із чотирьох найважливіших елементів військової науки. Терміном *логістика* може позначатися постачальницько-збутова діяльність цивільних підприємств; 6) матеріально-технічне забезпечення магазину; 7) наука про планування, контроль і управління транспортуванням, складуванням та іншими матеріальними й нематеріальними операціями, здійсненими в процесі доведення сировини й матеріалів до промислових підприємств; внутрішньо-заводського перероблення сировини, матеріалів, напівфабрикатів; доведення готової продукції до споживача відповідно до його вимог, а також передавання, оброблення й зберігання відповідної інформації; 8) сукупність різних видів діяльності для одержання з найменшими витратами необхідної кількості продукції у встановлений час і у встановленому місці, де існує конкретна потреба в цій продукції; 9) організація, планування і контроль виконання товарного потоку від проектування й закупівель, через виробництво й розподіл до кінцевого споживача для задоволення вимог ринку з мінімальними операційними й капітальними витратами; 10) будь-яка система, створена для кожного підприємства для оптимального, з погляду одержання прибутку, прискорення руху матеріальних ресурсів і товарів усередині й поза підприємством, починаючи від закупівель сировини й матеріалів, проходження їх через виробництво й закінчуючи постачанням готових виробів споживачам, включаючи єдину інформаційну систему; 11) процеси планування й контролю руху матеріальних цінностей з одночасним скороченням витрат на їхнє переміщення й інформаційне забезпечення; 12) способи й методи координації відносин фірми з партнерами, засоби координації пропонованого ринком попиту й представленої компанією пропозиції; спосіб організації діяльності підприємства, що дозволяє об’єднати зусилля різних одиниць, через які проходять товари й послуги, з метою оптимізації фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, використовуваних фірмою для реалізації своїх економічних цілей; 13) дослідження та прогнозування ринку, планування виробництва, закупівля сировини й матеріалів, устаткування, включаючи контроль за запасами і низку послідовних операцій із руху товарів, вивчення обслуговування покупців; 14) концепція управління для розроблення, організації, планування й реалізації ефективного й економічно вигідного

руху об'єктів (вантажів, інформації, грошей і персоналу) в системах створення вартості в межах одного або кількох підприємств; 15) наука про оптимальне управління матеріальними, інформаційними й фінансовими потоками в економічних адаптивних системах із синергічними зв'язками; 16) мистецтво й наука визначення потреб, а також придбання, розподіл та утримування в робочому стані упродовж усього життєвого циклу всього того, що забезпечує ці потреби; 17) наука про управління потоковими процесами в економіці; 18) інструментарій інтегрованого управління потоками матеріальних ресурсів, незавершеного виробництва, готової продукції, а також пов'язаної з цим інформації, фінансів і послуг, що сприяє досягненню корпоративних цілей організації бізнесу з оптимальними витратами ресурсів.

Оскільки реєстр словника повинен відображати не менше трьох основних рівнів узагальнення окресленого поняття, виокремлюємо з його визначень ієрархію родо-видової залежності. Із наведеного вище переліку визначень логістики встановлюємо суперординаційний рівень, тобто поняття, що є родовими для термінопоняття “логістика” – 1) наука; 2) діяльність. Субординаційний рівень представляють видові поняття, які вступають із вихідним поняттям у відношення підпорядкування. Виділено видові поняття, представлені такими термінами-когіпонімами (надалі замість слова *логістика* в цих термінах уживаємо скорочення л.): *агрологістика*, *банківська л.*, *бізнес-л.*, *будівельна л.*, *виробнича л.*, *військова л.*, “*віртуальна л.*”, *внутрішня л.*, *внутрішньовиробнича л.*, *екологістика*, *галузева л.*, *глобальна л.*, *єврологістика*, *заготівельна л.*, “*зелена*” л., *зовнішня л.*, *інтегрована л.*, *інтелектуально-знанцева л.*, *інтернет- л.*, *інформаційна л.*, *інфраструктурна л.*, *кадрова л.*, *класична л.*, *комерційна л.*, *контрактна л.*, *корпоративна л.*, *л. в будівництві*, *л. в туризмі*, *л. видавничо-поліграфічної справи*, *л. виробництва*, *л. виробничих процесів*, *л. закупівлі товарів*, *л. з доданою вартістю*, *л. закупівель*, *л. запасів*, *л. збуту*, *л. майбутнього*, *л. матеріального виробництва*, *л. на транспорті*, *л. невиробничої сфери*, *л. нерухомості*, *л. підприємства*, *л. посередництва*, *л. постачання*, *л. розподілу*, *л. розподільча*, *л. сервісного відгуку*, *л. складського господарства*, *л. складського обслуговування*, *л. складування*, *л. технологічних процесів*, *л. транспортно-експедиційного обслуговування*, *л. транспорту*, *л. у ресторанному господарстві*, *л. у сфері виробництва*, *л. у сфері забезпечення*, *л. у сфері збуту*, *макрологістика*, *маркетингова л.*, *матеріальна л.*, *мезологістика*, *металогістика*, *митна л.*, *міжнародна л.*, *мікрологістика*, *мікрологістика комунальна*, *мікрологістика військова*, *мікрологістика підприємницька*, *міська л.*, *неологістика*, *освітня л.*, *підприємницька л.*, *постачальна л.*, *постачальницька л.*, *проектна л.*, *промислова л.*, *реверсивна л.*, *розподільча л.*, *сервісна л.*, *складська л.*, *стратегічна л.*, *структурна л.*, *суспільно-географічна л.*, *сучасна л.*, *територіальна л.*, *торгівельна л.*, *транспортна л.*, *транспортно-складська л.*, *транспортно-технологічна л.*, *трудова л.*, *туристична л.*, *туристська л.*, *фармацевтична л.*, *фінансова л.*, *функціональна л.* Видові поняття термінопоняття “логістика” номіновано й термінами, які ще не засвоєні українською мовою, тобто термінами-варваризмами *e-logistics*, *citi logistics*, *virtual logistics*.

Наведені видові термінопоняття повинні бути розпрацьовані в словнику. Допоміжним етапом дефініювання цих одиниць вважаємо виокремлення їхніх класифікаційних ознак. Представимо результати цього фрагмента

термінографічної діяльності, спираючися на запропоновану О. М. Тридідом диференціацію логістики [9, с. 10–12]. За функціональною ознакою логістику поділяємо на *закупівельну, виробничу і розподільчу*. Ресурсна диференціація передбачає виокремлення *матеріальної, фінансової, інформаційної і трудової логістики*. Галузевий поділ дозволяє погрупувати види логістики за галузевою диференціацією економіки: *логістика матеріального виробництва, логістика невиробничої сфери, інфраструктурна логістика*. За рівнем локалізації логістичних операцій і функцій розрізняють *мікрологістику, мезологістику* (в термінології Є. В. Крикавського – *металогістика*) та *макрологістику*. *Ступінь інтеграції* як класифікаційна ознака, яка базується на визначенні ступеня проникнення логістики в інші сфери бізнесу, дозволяє виокремити *маркетингову логістику, логістичний менеджмент і логістичний сервіс* (два останні терміни є похідними від базового терміна *логістика*). За масштабами *диверсифікованості логістики в інші сфери людської діяльності* вирізняють *підприємницьку, комерційну та віртуальну логістику*. Представники Львівської логістичної школи за характером зон управління виокремлюють *зовнішню та внутрішню логістику*. Можна додати таку класифікаційну ознаку, як *етапи розвитку*, що дозволить об'єднати за наведеною ознакою терміни *класична логістика, неологістика, сучасна логістика і логістика майбутнього*.

Отже, проведений термінографічний аналіз фрагмента термінологічного поля з базовим терміном *логістика* об'єктивує системні зв'язки в цій групі термінів, що дозволить у подальшому випрацювати такі дефініції словникових статей до зазначених лексем, які повною мірою відповідатимуть означеним ними поняттям.

1. Глосарій логістичних термінів / Укл. С. О. Огієнко, І. П. Дзьобко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 60 с.
2. Григорак М., Казимирова І. Проспект словника “Логістика. Словник термінів” // Лексикографічний бюлетень : зб. наук. праць / Відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2011. – С. 24 – 32.
3. Гринев-Гриневич С. В. Введение в терминологию: Как просто и легко составит словарь. Учебное пособие. – Изд. 3-е, доп. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 224 с.
4. Іващенко В. “Словник термінів міжнародної та національної безпеки”: етапи формування базового фрагмента робочого реєстру / Вікторія Іващенко // UCRAINICA V. Současná ukrajínistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Sborník příspěvků z mezinárodní conference VI. Olomoucké symposium ukrajínistů střední a východní Evropy. – Olomouc, 2012. – С. 106 – 110.
5. Карпенко Г. П. Проблеми стандартизації термінології логістики: лексикографічний аспект // Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. праць / Редкол. : Ю. В. Кравцова (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 8. – С. 79 – 85.
6. Карпенко Г. П. Лінгвістична проблематика дослідження термінології логістики в контексті історії науки // Мова і культура (науковий журнал). – Видавничий дім Дмитра Бурого, 2015. – Вип. 18. – Т. I (176). – С. 160 – 165.
7. Купцова А. К. Проблемы формирования терминологий новых наук (на примере логистики) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / А. К. Купцова; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2007. – 17 с.
8. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. – Изд. 4-е. / В. М. Лейчик. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 256 с.

9. *Тридід О. М.* Логістика [Текст] : конспект лекцій / О. М. Тридід [та ін.] ; Харківський держ. економічний ун-т. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 168 с.

G. P. Karpenko

DICTIONARY OF UKRAINIAN LOGISTICS TERMS: WORKING REGISTER FORMATION

The main criteria, by which the working register dictionary of terms of Ukrainian logistics formed are represented; the areas of knowledge that became donors of logistical term system (Mathematics, transport, management, military work and e.t.c.) are outlined; on the basis of existing in Ukrainian linguistics theoretical work the key tendencies of representation of corps of logistical terms are formed; the fragment of the working register dictionary is given.

К е у w o r d s : term, logistics, dictionary of logistics terms, register dictionary.

УДК 81'374.2:022.215

Л. О. СИМОНЕНКО
(Київ, Україна)

МАРТИРІЙ ГАЛИН – УКЛАДАЧ ПЕРШИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДИЧНИХ СЛОВНИКІВ (1856–1943)

У статті зроблено спробу ознайомити широкий загал з постаттю М. Галина – доктора медицини, голови природничо-лікарської секції Українського наукового товариства в Києві. М. Галин був одним із найактивніших творців української медичної термінології. Його перу належить “Медичний латинсько-український словник”.

К л ю ч о в і с л о в а : наукова термінологія, медичний термін, Українське наукове товариство, медичний словник.

Після набуття Україною статусу незалежності, відкриття доступу до спецховищ з’явилася можливість познайомитися з постатями вчених, які зробили значний внесок у науку та становлення й розвиток української термінології відповідних галузей знання. До таких постатей належить Мартирій Галин – доктор медицини, головний хірург Київського військового шпиталю, голова природничо-лікарської, а згодом медичної секції Українського наукового товариства в Києві, голова термінологічної комісії, укладач перших медичних словників.

Після послаблення царським урядом заборони української мови, виданням у 1906 р. “Временных правил печати”, група вчених-україністів виробила план створення Українського наукового товариства в Києві (далі – УНТ), мета якого полягала у розробленні термінології та популяризації різних галузей знання українською мовою. Створене у 1907 р. УНТ в Східній Україні на чолі з М. Грушевським, одним із перших членів якого був М. Галин, мало кілька

Л. О. СИМОНЕНКО, 2017